

„Janów Podlaski – stadnina koni”

Stadnina koni w Janowie Podlaskim – Wygodzie jako zespół architektoniczno-krajobrazowy, założony w 1817 r. z przeznaczeniem na państwową hodowlę koni szlacheckich ras jest unikatowym zabytkiem w swej kategorii, nie posiadającym analogii w skali kraju. Pomimo burzliwej historii stadnina przez dwa wieki funkcjonuje zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem, zachowując w założeniach historyczną dziewiętnastowieczną kompozycję. Szczególną wartość zabytkową prezentują stajnie wzniesione w latach 40-tych XIX w. wg projektu wybitnego architekta Henryka Marconiego oraz neorenesansowe stajnie z końca XIX w. wg projektu Pawła Suzora z Petersburga. Budynki są okazałe, z bogatym detalem architektonicznym, a ich forma doskonale podporządkowana jest funkcji. W kompozycji przestrzennej założenia znaczący udział ma zieleń, park przy budynku dyrekcji, aleje i szpalery, pomnikowe dęby na wałach, naturalistyczna zieleń kępowa oraz liczne trawiaste wybiegi dla koni, które stanowią właściwe tło dla ekspozycji zabytkowych budynków. O nieprzeciętnym znaczeniu tego założenia z jednej strony świadczą wyjątkowe wartości historyczne i artystyczne najstarszej państwowej stadniny koni o światowej renomie, z imponującym zespołem historycznych zabudowań, położonych w urzekającym krajobrazie przyrodniczym, z drugiej zaś strony powiązanie z bezcennym stadem koni arabskich czystej krwi i czołówką europejską stada angloarabskiego. Poza autentyczną, materialną substancją

zabytkową stadniny, niepowtarzalne są jej wartości niematerialne, związane z historią i tradycją hodowli koni orientalnych.

Stadnina koni w Janowie została założona w 1817 roku staraniem Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego, która uzyskała zgodę cara Aleksandra I na utworzenie rządowego stada koni, potwierdzoną dekretem. Na miejsce stadniny przeznaczono tereny dawnego majątku biskupów łuckich w Janowie Podlaskim, skonfiskowane w 1796 r. na rzecz skarbu państwa, położone z dala od miejskiej zabudowy, wśród pastwisk i łągów malowniczej doliny Bugu. Prowadzi do niej prosta droga z Janowa Podlaskiego, której przedłużenie tworzy główną oś założenia z geometrycznym układem alei, stajni, zabudowy gospodarczej i mieszkalnej, wybiegów, zieleni i wałów przeciwpowodziowych. Pierwsze stado liczące 150 koni pozyskanych ze stajni carskich osadzono w prowizorycznych budynkach przy dawnym zamku biskupów w Janowie. Kolejne sprowadzone m.in. ze stadnin rodziny Sanguszków i Rzewuskich lokowano już w pobliskim folwarku Wygoda, przystosowanym do funkcji hodowli koni. Największy rozkwit stadniny przypada na lata 1830-1860, kiedy zaprojektowano i zrealizowano zasadniczy schemat kompozycyjny założenia połączonego z miastem aleją na grobli i obudowanego wałem przeciwpowodziowym od strony Bugu. W latach 40. XIX w. wzniesiono według projektów architekta Henryka Marconiego stajnię zwaną Zegarową oraz stajnię z maneżem dla ogierów zwaną Czołową. Kolejny okres rozwoju, po głębokim kryzysie czasu powstania styczniowego nastąpił w latach 80-tych XIX wieku. Zbudowano wówczas wielką stajnię na 85 boksów, nazwaną Woroncowską oraz Lazaret Koński projektu Pawła Suzora. Pod koniec XIX w. powstały stajnie tzw. Prywatne, spichlerz, obora oraz rozległy tor wyścigowy. Obiekty architektoniczne uzupełniono zielenią komponowaną, obsadzeniami alejowymi i szpalerowymi dróg oraz otaczających wybiegów dla koni.

Dwudziestolecie międzywojenne było dla stadniny czasem wielkiej prosperity. Nastawiono się na hodowlę koni czystej krwi i półkrwi arabskiej oraz półkrwi angloarabskiej. Udało się odrodzić typ angloaraba janowskiego, hodowanego na potrzeby wojska, cenionego w kawalerii i na torach wyścigowych. Okres ten wyróżniał wysoki poziom organizacji stadniny prowadzonej przez wybitnych hippologów, wykształconych i obytych w Europie, których działalność wywarła zasadniczy wpływ na jakość hodowli koni w Polsce.

Dwie wojny światowe nie oszczędziły koni janowskich. Jednak hodowla po każdej z nich szybko się odbudowywała i zdobywała czołowe miejsce nie tylko w Polsce. W ciągu 200 lat istnienia stadnina janowska zdobyła renomę przodującego ośrodka kontynuującego staropolskie tradycje, dlatego postrzegana jest dziś jako pomnik polskiej kultury hodowlanej.

Opracowanie NID